

Tukholmassa 15. joulukuuta 1649

Arvoisalle Oppineelle Johannes Petreius Lundoensikselle Turun Akatemiaan

Hyvä Herra,

Palaan siihen, mihin jäin edellisessä kirjeessäni. Olen miettinyt taas muutaman pimeän ja kylmän päivän aikana mielen ja ruumiin välisen yhteyden luonnetta, ja kirjoitan Teille huomioistani. Ne ovat vielä hajanaisia, mutta odotan tilaisuutta koota ajatuksiani tästä asiasta, mikä tuskin toteutuu täällä Tukholmassa. Olen jatkuvasti varautunut valaisemaan Hänen Majesteetilleen filosofiani perusteita, enkä saa tilaisuutta vetäytyä siihen yksinäiseen rauhaan, jota ilman minun on vaikea edetä totuuden etsinnässä. Niin paljon kuin arvostankin tehtäväni Ruotsin hovissa, en usko että mikään saa minua jäämään tähän maahan pidemmäksi aikaa kuin ensi kesään; mutta tulevaisuuttahan emme pysty koskaan takaamaan.

Kuten tiedätte, olen ollut kauan aikaa sitä mieltä, että mielen ja ruumiin yhteydestä huolehtii *conarion*, pieni rauhanen aivoissa. Rauhasen liikkeet, kun aistiellimistä lähtevät elonhenget sitä kiihottavat, ovat käsittääkseni mielen kaikkien passioiden, siis aistimusten, tunteiden, halujen ja uskomusten, perimmäinen ja lähin syy.¹ *Mietiskelyjeni* lukijoiden on ollut vaikeaa ymmärtää, miten ulotteisella ruumiilla voi olla vaikutusta mieleen, jos mieli käsitetään kuten väitän täysin ulotteettomaksi; silloinhan niillä ei voi olla yhteistä kosketuspintaa.² Näyttää siltä, etteivät vastaukseni ole onnistuneet poistamaan ongelmaa, ehkä siksi ettei käsitykseni kausaalisuuden luonteesta tule niissä tai muissakaan kirjoituksissani riittävän hyvin esille.³ Viittaatte kirjeessänne oikeaan suuntaan: kun kausaalinen vaikutussuhde ymmärretään *Periaatteissa* esitetyn ajatuskulun mukaisesti, jonka kertosin edellisessä kirjeessäni, mielen ja ruumiin välisestä vaikuttamisesta ei tule sen merkillisempi asia kuin kappaleen vaikuttamisesta toiseen kappaleeseen.

Mielen ja ruumiin toiminnat ovat yhteydessä toisiinsa määrättyjen luonnonlakien mukaisesti, aivan kuten luonnonlait yhdistävät kappaleiden liikkeet toisiinsa. Olen *Mietiskelyistä* lähtien tuonut painokkaasti esille, että mieli ja ruumis muodostavat erottamattoman liiton, ja mikä tärkeintä sen, ettei liiton luonnetta ole mahdollista selittää ruumiin olemuksen, siis ulotteisten ominai-

suuksien (muodon ja liikkeen) avulla, mutta ei myöskään mielen olemuksen (järjen ja tahdon) perusteella.⁴ Sen takia selitystä pitää etsiä mieltä ja ruumista yhdistävien lakien luonteesta, toisin sanoen niistä voimista, jotka ohjaavat toisaalta mielen ja toisaalta ruumiin tapahtumia. Jos ajattelemme, että edelliset perustuvat samalla tavalla tendensseihin kuin kappaleiden liikkeet, silloin niiden yhteys jälkimmäisiin saa luonnollisen selityksen.

Minun näkökantani mukaan mielen liikkeitä voidaan tarkastella kappaleiden liikkeille analogisella tavalla.⁵ Mieleen kuuluu omia sisäisiä taipumuksia, ja se millaisia havaintoja ja tunteita ja haluja käpyrauhanen liikkeet minussa herättävät määräytyy näiden taipumusten mukaisesti.⁶ Jokaiseen käpyrauhanen liikkeeseen liittyy samanaikainen muutos mielen sisäisissä tendensseissä, minkä voimme päätellä seuraavasti. Mielen tendenssien täytyy ilmentää kappaleiden tendenssien tavoin Jumalan voimaa, sillä kaikki, mikä on olemassa, lankeaa Jumalan korkeimman täydellisyyden piiriin, ja siten myös niiden edustamat voimat sisältyvät kaikkeuden muuttumattomaan kokonaisvoimaan. Siitä seuraa, että jokaisen mentaalisen tendenssin muutoksen kohdalla tapahtuu vastaava muutos siihen liittyvässä tendenssissä, olipa tämä toinen tendenssi mentaalinen tai ruumiillinen. Voimme tämän perusteella ymmärtää, miten käpyrauhanen vaikuttaa mieleen: tietyt tendenssit menettävät siinä voimaansa, ja joissakin mielen tendensseissä tapahtuu samanaikaisesti vastaava voiman lisäys. Huomatkaa

” Mitään ruumiillista ominaisuutta ei siirry mieleen, vaan tapahtuu ainoastaan muutos siinä, miten yksi ja sama voima, Jumalan voima, jakaantuu kahden partikulaarisen subjektin kesken.”

tarkoin, että mitään ruumiillista ominaisuutta ei siirry mieleen, vaan tapahtuu ainoastaan muutos siinä, miten yksi ja sama voima, Jumalan voima, jakaantuu kahden partikulaarisen subjektin kesken, ja sehän on juuri, mitä kausaaliseen vaikutussuhteeseen sisältyy, kuten edellisessä kirjeessäni selitin.

Vaikuttaminen toiseen suuntaan perustuu tahtoon. Me pystymme tahdon voimalla saamaan aikaan tarkoituksellisia liikkeitä aivojen pikku rauhasessa ja sitä kautta muualla ruumiissa. Tahtomme on luonnostaan niin vapaa, ettei mikään voi pakottaa sen valintoja, mutta se, miten tahtoa käytämme ja mitä sen avulla saamme aikaan, riippuu luonnollisesti monista muista asioista kuin pelkästään tahdon voimasta. Kokemuksesta tiedämme, millainen taipumus tunteilla ja haluilla on ohjata tahdon valintoja, ja heikkoluonteinen toimii helposti niiden armoilla silloinkin, kun ne johtavat mielen ja ruumiin kurjuuteen. Missä määrin tahto pystyy ohjaamaan rauhasen liikkeitä, riippuu lisäksi siitä, miten rauhanen on ulkoisista kohteista lähtevien liikkeiden ja ruumiissa muista syistä aiheutuneiden liikkeiden alainen.⁷

Joka tapauksessa tahto, silloin kun se ei seuraa yksinomaan ruumiista tulevien ylykkeiden mukaisia passioita, aiheuttaa ruumiissa uuden liikkeen, mikä tarkoittaa sitä, että tiettyjen tendenssien voima rauhasessa lisääntyy, ilman että vastaavaa vähennystä tapahtuu muualla. Tahdon mukaan tuleminen näyttäisi johtavan siihen, että voiman kokonaisuus universumissa ei pysykään vakiona, ja ajatus kausaalisuudesta synn ja seurauksen voimien suhteellisena muutoksena ajautuisi siinä tapauksessa karille. Voimme kuitenkin välttää haaksirikon seuraavasta syystä. Vaikka mikään ulkopuolinen tekijä tässä maailmassa ei pakota meidän valintojamme, meidän pitää lähteä siitä, että myös vapaa tahtomme riippuu kaiken muun tavoin Jumalan äärettämästä voimasta. Olisi ristiriitaista sanoa Jumalan antaneen meille sellaisen luonnon, että tahtomme aktiit eivät riipu hänestä.⁸ Kun toteutan omaa vapaata tahtoa, toteutan Jumalan tahtoa ja käytän samaa voimaa kuin hän käyttää, mutta se ei tarkoita, että Jumalan tahto pakottaa tahtomme määrättyyn valintaan.⁹

Kaikki se, mitä olen tässä ja edellisessä kirjeessäni esittänyt, johtaa siihen, että niin meidän tahtomme voima kuin kappaleissa ja mielessä esiintyvien tendenssien voima kuuluvat samaan muuttumattomaan kokonaisuuteen, jolloin kaikki kausaaliset muutokset selittyvät samalla tavalla muutoksina synn ja seurauksen voimien suhteessa. Tällä tavalla ajatellen siihen, että mieli vaikuttaa ruumiiseen ja ruumis mieleen kausaalisesti, ei sisälly suurempaa mysteeriä kuin kappaleiden vaikutuksessa toisiinsa.

Yhdessä kirjeessä voi selittää vaikeita asioita vain rajoitetusti. Toivon kuitenkin, että olen pystynyt valaisemaan asiaa, joka on herättänyt niin suurta hämmen-

nystä. Lausun vielä kerran suuren kiitollisuuteni kirjeestänne, joka sai minut ajattelemaan jälleen kerran sen ihmeellisen liiton luonnetta, jonka mieli ja ruumis yhdessä muodostavat. Vähäinen asia ei ole myöskään kirjeenne lohduttava vaikutus, kun huomaan, että pyrkimykseni totuuteen herättää vastakaikua täällä kylmän ja pimeän keskellä, joka ei ole pelkästään ulkonaista.

Teidän ja kaikkien muiden vilpittömien ja totuutta rakastavien harras ystävä,

Renatus Des Cartes

Suomentajan & toimittajan huomautukset

1. Vrt. *Sielun liikutukset* § 51. *Sielun liikutukset* ilmestyi Amsterdamissa pari kuukautta ennen tämän kirjeen kirjoittamista.
2. Tämän kysymyksen esittivät aikalaisista mm. Pierre Gassendi, Thomas Hobbes, Antoine Arnauld, Regius (Henry le Roy), Henry More, Böömin prinsessa Elisabeth ja Frans Burman.
3. Osa Descartesin vastauksista sisältyy 1641 ilmestyneen *Mietiskelyjä ensimmäisestä filosofista* liitteisiin (ks. *Teokset II*), osa hänen kirjeisiinsä tärkeimpinä kirjeet Elisabethille kesällä 1643 ja Henry Morelle 1649.
4. Descartes korostaa tätä erityisesti kirjeessään prinsessa Elisabethille 21.5.1643; ks. *Teokset IV*, 151–152.
5. Descartes sanoo eräässä kirjeessään Regiukselle (joulukuu 1641), että aktion ja passion käsitteet, kun ne ulotetaan aineettomiin olioihin, viittaavat näissä johonkin, mitä on pidettävä liikkeelle analogisena (CSMK 199).
6. Vrt. *Huomautuksia erääseen ohjelmajulistukseen*, jossa Descartes sanoo, etteivät ulkoiset kohteet lähetä ideoita mieleemme, vaan ”ne lähettävät jotakin, mikä antaa mielelle tilaisuuden muodostaa ne synnynnäisellä kyvyllään [= voimallaan] juuri tällä hetkellä eikä muulloin” (*Teokset III*, 334).
7. Kirjeessä Meysonnierille 29.1.1649 Descartes huomauttaa, kuinka ”erityisen hyvien ja jalojen mielten” kohdalla rauhasen täytyy olla vapaa ulkoisesta vaikutuksesta ja helposti liikutettavissa” (CSMK 143).
8. Vrt. kirje Elisabethille 3.11.1645: ”Mitä tulee vapaaseen tahtoon, tunnustan, että kun ajattelemme sitä vain itsemme kannalta, meidän täytyy pitää sitä riippumattomana; mutta kun ajattelemme Jumalan ääretöntä valtaa, emme voi olla uskomatta, että kaikki riippuu hänestä, ja niin ollen vapaa tahtomme ei ole siitä poikkeus” (*Teokset IV*, 217).
9. Tätä asiaa Descartes yrittää selittää Elisabethille kirjeessään tammiukuulta 1646; ks. *Teokset IV*, erityisesti 222–223.

Kirjallisuus

- The Philosophical Writings of Descartes III. The Correspondence.* Engl. John Cottingham, Robert Stoothoff, Dugald Murdoch & Anthony Kenny. Cambridge University Press, Cambridge 1991. (=CSMK)
- Descartes, *Mietiskelyjä ensimmäisestä filosofista*. Suom. Tuomo Aho. (=René Descartes, *Teokset II*, 19–316.) Gaudeamus, Helsinki 2002.
- Descartes, *Filosofian periaatteet I–II*. Suom. Mikko Yrjönsuuri. (= *Teokset III*, 19–101.) Gaudeamus, Helsinki 2003.
- Descartes, *Huomautuksia erääseen ohjelmajulistukseen*. Suom. Sami Jansson. (= *Teokset III*, 319–341.) Gaudeamus, Helsinki 2003.
- Descartes, *Sielun liikutukset*. Suom. Timo Kaitaro. (= *Teokset IV*, 25–116.) Gaudeamus, Helsinki 2005.
- Descartes, *Kirjeenvaihto prinsessa Elisabethin kanssa*. Suom. Markku Roinila & Tuomo Aho. (= *Teokset IV*, 145–278.) Gaudeamus, Helsinki 2005.